

Sygn. akt I USKP 38/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania D. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O. o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 23 czerwca 2021 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 29 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 18 sierpnia 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. odmówił D. K. prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych z uwagi na brak wymaganego okresu ubezpieczenia w wymiarze 25 lat oraz stażu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 18 stycznia 2018 r., V U (...), oddalił odwołanie wnioskodawcy.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 29 marca 2019 r., sygn. akt III AUa (...), oddalił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego.

W sprawie ustalono że wnioskodawca, urodzony 14 sierpnia 1957 r., w okresie od 9 grudnia 1976 r. do 31 maja 2004 r. był pracownikiem firmy P. S.A. w K., najpierw zatrudnionym na stanowisku robotnika magazynowego, a następnie na stanowisku montera. W okresie od 26 kwietnia 1977 r. do 28 kwietnia 1979 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Zanim rozpoczął odbywanie służby wojskowej uzyskał w zatrudniającym go zakładzie obietnicę zatrudnienia w dziale energetycznym. Taką pracę zamierzał podjąć już w momencie zatrudnienia w Zakładach P., jednak wtedy nie było wolnych etatów i kierownik działu sugerował staranie się o taką pracę po powrocie „z wojska”. Około połowy maja 1979 r. szwagier wnioskodawcy, zatrudniony w Zakładach P. i w dziale energetycznym, poinformował go o zwalnianym etacie w tym dziale. Wnioskodawca udał się wtedy do zakładu i przypomniał kierownikowi działu energetycznego rozmowę „sprzed wojska”. Kierownik powiedział, że etat zwolni się pod koniec maja i wtedy wnioskodawca ma się zgłosić i dostanie tę pracę. Pismem z 26 maja 1979 r., złożonym w Zakładach P., wnioskodawca wniósł o przyjęcie go do pracy po zakończeniu służby wojskowej na stanowisko montera urządzeń hydraulicznych. Dyrektor Zakładów P. zawarł z ubezpieczonym w dniu 26 maja 1979 r. umowę o pracę na czas nieokreślony na stanowisku montera aparatów hydraulicznych.

Przy zaliczeniu okresów od 1 września 1973 do 30 listopada 1976 r., od 9 grudnia 1976 r. do 25 kwietnia 1977 r., od 26 kwietnia 1977 r. do 28 kwietnia 1979 r., od 26 maja 1979 r. do 1 maja 1989 r., od 1 sierpnia 1989 r. do 31 grudnia 1998 r. - wnioskodawca się posiada okres ubezpieczenia wynoszący 24 lata 11 miesięcy i 28 dni.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że spór w tej sprawie ogniskował się wokół możliwości zaliczenia wnioskodawcy do jego stażu ogólnego okresu 14 dni przed podpisaniem umowy o pracę, kiedy to jakoby zgłosił swą gotowość do podjęcia zatrudnienia, rozmawiając na ten temat z pracownikiem Zakładów P.. Sąd Apelacyjny wskazał na utrwalone w judykaturze zapatrywania co do tego, że trzydziestodniowy okres, w jakim pracownik ma zgłosić powrót do pracy, nie jest ani okresem służby wojskowej, ani okresem pracy i mając charakter gwarancyjny (jego

zachowanie gwarantuje ponowne zatrudnienie) nie podlega zaliczeniu do okresu zatrudnienia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2012 r., II UK 125/11, OSNP 2013 nr 1-2, poz. 18, wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 marca 2017 r., III AUa 2001/16, LEX nr 2287504). Kierując się tym poglądem, Apelacyjny nie zaliczył okresu od 29 kwietnia 1979 r. do 25 maja 1979 r., w którym, co jest bezsporne, wnioskodawca nie otrzymał wynagrodzenia, nie pobrał żadnego zasiłku, jak i nie została za niego odprowadzona składka na ubezpieczenie społeczne. Ponadto, wnioskodawca nie przedstawił żadnych dowodów usprawiedliwiających niemożność przystąpienia do pracy przed 26 maja 1979 r. Sąd Apelacyjny wskazał, że akceptuje prezentowany w orzecznictwie sądów powszechnych pogląd, iż w sytuacji udowodnienia faktu zgłoszenia gotowości do pracy po zakończeniu służby wojskowej, okres od dnia zgłoszenia takiej gotowości jest okresem składkowym nawet w przypadku, gdy pracodawca nie wypłacił pracownikowi wynagrodzenia za ten okres i nie zgłosił do ubezpieczenia (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 4 listopada 2016 r., III AUa 995/16, LEX nr 2250156). Zatem, gdy ubezpieczony wykaze, że po zakończeniu służby wojskowej zgłosił gotowość do podjęcia pracy jeszcze przed dniem faktycznego zatrudnienia, to można zaliczyć mu do stażu ubezpieczeniowego okres, który upłynął od momentu zgłoszenia gotowości do pracy, jeśli faktyczne podjęcie pracy, wiążące się z zapłatą wynagrodzenia, nie było wówczas możliwe z przyczyn niezależnych od pracownika (tak Sąd Apelacyjny w (...) w wyroku z dnia 5 października 2010 r., III AUa 621/10, LEX 1112445). Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu Okręgowego, że odwołujący się nie udowodnił, że podczas swej wizyty w zakładzie pracy po zakończeniu służby - nie wiadomo zresztą, w jakiej dacie - zgłosił gotowość do pracy, doznając przeszkód do jej podjęcia ze strony pracodawcy. Wykazał natomiast, że był zainteresowany pracą na innym stanowisku niż zajmowane przed służbą wojskową, które miało się zwolnić pod koniec maja 1979 r. i wtedy faktycznie zgłosił się w zakładzie celem podjęcia pracy, a więc zgłosił swój powrót do pracy. Wnioskodawca dokonał określonego wyboru, decydując się na niepodjęcie pracy, gdyż termin 30 dni jeszcze biegł. Nie był przy tym chory ani niezdolny do pracy. Nie złożył wówczas podania o pracę, nie otrzymał karty obiegujowej,

skierowania na badania lekarskie itp., nie dopełnił więc jakichkolwiek formalności związanych ze zgłoszeniem się do pracy po zakończeniu służby wojskowej.

Wyrok Sądu Apelacyjnego wnioskodawca zaskarżył skargą kasacyjną w całości. Zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.: (-) art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 184 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291; dalej ustawa emerytalna), przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że wnioskodawca na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udowodnił 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz nie osiągnął co najmniej 25 letniego okresu składkowego i nieskładkowego; (-) art. 184 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy emerytalnej, przez jego niezastosowanie i przyjęcie, że wnioskodawca na dzień 1 stycznia 1999 r. nie udowodnił 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz nie osiągnął okresu składkowego i nieskładkowego wynoszącego co najmniej 25 lat; (-) art. 106 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 29 listopada 1967 r. Nr 44, poz. 220), w brzmieniu obowiązującym od 1 czerwca 1975 r., przez błędną jego wykładnię polegającą na przyjęciu, że wizyta odwołującego w Zakładach P. S.A. w K. terminie 30 dni od dnia zakończenia służby wojskowej i zgłoszenie swojej gotowości do podjęcia pracy nie spełnia warunku zgłoszenia gotowości do podjęcia pracy po zakończeniu służby wojskowej w myśl wyżej przywołanego przepisu.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 18 stycznia 2018 r. i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania; ponadto wniósł o zasądzenie od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona. W pierwszej kolejności podkreślić należy, że odwołanie, a następnie apelacja skarżącego zostały oddalone z uwagi

na brak 25-letniego stażu ubezpieczeniowego - na dzień 1 stycznia 1999 r. Zgodnie bowiem z art. 184 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, jednym z warunków koniecznych prawa do emerytury jest posiadanie na ten dzień okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 27, wynoszącego – dla mężczyzn – 25 lat. Bez znaczenia zatem są zarzuty naruszenia prawa materialnego dotyczące nieudowodnienia 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a kluczowy charakter ma stwierdzenie przez Sąd Apelacyjny, że skarżący nie legitymuje się 25-letnim stażem ubezpieczeniowym wobec braku możliwości zaliczenia do niego okresu od zwolnienia ze służby (28 kwietnia 1979 r.) do 26 maja 1979 r.

W myśl obowiązującego na dzień zakończenia przez ubezpieczonego służby wojskowej brzmienia art. 106 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220 ze zm.), zakład pracy, który zatrudniał pracownika w dniu powołania do zasadniczej lub okresowej służby wojskowej, jest obowiązany zatrudnić go na poprzednio zajmowanym stanowisku lub na stanowisku równorzędnym pod względem rodzaju pracy oraz zaszeregowania osobistego, jeżeli w ciągu 30 dni od dnia zwolnienia z tej służby pracownik zgłosił swój powrót do zakładu pracy w celu podjęcia zatrudnienia. Niezachowanie tego terminu powoduje wygaśnięcie stosunku pracy, chyba że niezachowanie terminu nastąpiło z przyczyn niezależnych od pracownika.

Z kolei sposób realizacji ustawowych uprawnień związanych z zatrudnieniem przez osoby, które zakończyły odbywanie niezawodowej służby wojskowej, został uszczegółowiony w przepisach wykonawczych do ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zawartych w rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.), wydanego na podstawie ówczesnie obowiązującego art. 108 ust. 2 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Według tego rozporządzenia, zakład pracy, który zatrudniał żołnierza w dniu powołania do służby wojskowej, był obowiązany niezwłocznie zatrudnić go na stanowisku poprzednio zajmowanym lub równorzędnym pod względem rodzaju pracy oraz zaszeregowania

osobistego, jeżeli w ciągu 30 dni od dnia zwolnienia z tej służby żołnierz zgłosił powrót do zakładu pracy (§ 2 ust. 1). W razie uzyskania przez żołnierza podczas służby wojskowej innych lub wyższych niż posiadane uprzednio kwalifikacji zawodowych, potwierdzonych odpowiednim dokumentem, zakład pracy, który zatrudniał żołnierza w dniu powołania do służby, był obowiązany zatrudnić go na stanowisku odpowiadającym uzyskanym kwalifikacjom (a więc także stanowisku niekwalifikowanym jako praca w szczególnych warunkach). W razie braku możliwości zatrudnienia żołnierza stosownie do uzyskanych kwalifikacji, zakład pracy był obowiązany za zgodą żołnierza zatrudnić go na stanowisku poprzednio zajmowanym lub równorzędnym, jak również był władny zwrócić się do jednostki nadrzędnej z wnioskiem o zatrudnienie żołnierza w innym zakładzie pracy (podległym jednostce nadrzędnej) na stanowisku odpowiadającym tym kwalifikacjom. Jednostka nadrzędna była obowiązana w terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku proponować żołnierzowi zatrudnienie na stanowisku odpowiadającym uzyskanym przez niego kwalifikacjom lub zawiadomić go o braku możliwości zatrudnienia stosownie do tych kwalifikacji. Dopiero, gdy żołnierz nie wyraził zgody na kontynuowanie zatrudnienia na stanowisku poprzednio zajmowanym lub równorzędnym albo zaproponowanym mu przez jednostkę nadrzędną, dotychczasowy stosunek pracy należało traktować jako rozwiązany na mocy porozumienia stron, z dniem niewyrażenia zgody przez żołnierza (§ 3).

Przytoczone przepisy (ustawy i rozporządzenia) jednoznacznie wskazują, że stosunek pracy, w czasie którego pracownik odbył służbę wojskową, może ustać po zakończeniu tej służby albo na skutek jego wygaśnięcia (niezgłoszenia przez pracownika powrotu do pracy w terminie 30 dni od zakończenia służby), albo na skutek porozumienia stron (niewyrażenia zgody przez żołnierza na kontynuowanie zatrudnienia na stanowisku poprzednio zajmowanym lub równorzędnym albo zaproponowanym mu przez jednostkę nadrzędną). Żadna z tych sytuacji nie miała miejsca w niniejszej sprawie, bowiem skarżący w terminie 30 dni od zwolnienia ze służby podjął zatrudnienie w swoim macierzystym zakładzie pracy. W związku z tym okres od dnia zwolnienia wnioskodawcy ze służby wojskowej do dnia faktycznego podjęcia pracy jest wprawdzie przypadającym przed dniem 15 listopada 1991 r. okresem zatrudnienia, ale nie okresem składkowym w rozumieniu

art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy emerytalnej – jako że skarżący nie pobierał wtedy wynagrodzenia lub zasiłków z ubezpieczenia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2012 r., II UK 125/11, OSNP 2013 nr 1-2, poz.18). W okresie odbywania zasadniczej służby wojskowej, mimo że nie następuje żadna przerwa w stosunku pracy, pracownik nie świadczy faktycznie pracy w zakładzie zatrudniającym go przed powołaniem do niej a podstawowe obowiązki i prawa stron tego stosunku (świadczenie pracy przez pracownika i obowiązek zakładu wypłacania wynagrodzenia) są zawieszone (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 1990.04.19 w sprawie III PZP 7/90 - OSNC 1991 nr 1, poz. 4). Stan zawieszenia trwa do zgłoszenia przez pracownika powrotu do pracy. Od tego momentu (od zgłoszenia) można przyjąć, że w razie spełnienia się przesłanek z art. 81 k.p., pracownik był gotowy do pracy, za co przysługiwało mu wynagrodzenie z tego przepisu. W konsekwencji dopuszczalne byłoby uznanie, że okres od zgłoszenia do faktycznego podjęcia pracy, był okresem, za który pracownikowi przysługiwało wynagrodzenie, bowiem choć wynagrodzenia nie wypłacono i nie odprowadzono należnych składek, to jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że dla uznania okresu zatrudnienia wykonywanego przed wejściem w życie ustawy emerytalnej za okres składkowy w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 2 i art. 6 ust. 2 tej ustawy, nie jest wymagane wykazanie przez osobę ubiegającą się o emeryturę lub rentę opłacania przez pracodawcę składek na pracownicze ubezpieczenie społeczne (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 kwietnia 2007 r., II UK 185/06, OSNP 2008 nr 9-10, poz. 143; z dnia 21 listopada 2017 r., I UK 448/16, LEX nr 2428812). Stanowisko takie zajął Sąd Apelacyjny, ale trafnie uznał, że sytuacja taka nie zachodzi w niniejszej sprawie, gdyż z wiążącej Sąd Najwyższy (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) podstawy faktycznej nie wynika, aby przed 26 maja 1979 r. skarżący zgłosił gotowość do pracy w rozumieniu art. 81 k.p. Ustalenia faktyczne potwierdzają bowiem jedynie, że strony stosunku pracy porozumiały się co do tego, że skarżący nie wróci na poprzednie stanowisko, ale od zwolnienia się etatu w dziale energetycznym, co nastąpi pod koniec maja 1979 r. (a więc jeszcze w terminie 30 dni od zwolnienia ze służby wojskowej), podejmie zatrudnienie na tym stanowisku.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.,
orzekł jak w sentencji.